

WŁODZIMIERZ WYSOCZAŃSKI

KATEGORIA PRAWDY.
PERSPEKTYWA PAREMICZNA

WPROWADZENIE

Nie ulega wątpliwości, że „problem prawdy znajduje się w samym centrum codziennego życia oraz analiz filozofii” [Kowalczyk, 172]. Uznając, że „prawda, podstawowa kategoria filozoficzna, naukowa i teologiczna, jest jednocześnie problemem naszej codzienności” [Termińska, 81], trzeba przyjąć, że „stanowisko wobec prawdy rzutuje na «styl» ludzkiego życia, a sposób rozwiązywania pytania o prawdę różnicuje poszczególne nurty filozoficzne [zob. Kowalczyk, 172]. Konstatację tę poświadczają ujęcia (teorie) prawdy w refleksji filozoficznej, a zarazem odpowiadające intuicyjnemu, potocznemu rozumieniu prawdy – „jako cechy wypowiedzi polegającej na przekazywaniu tego, co jest, co należy do rzeczywistości”, „prawda w ujęciu potocznym ma przy tym dwa znaczenia: prócz określonego wyżej – także znaczenie samej rzeczywistości”, jak też spełniające warunki pojęcia prawdy religijnej, „a może nawet nie zawsze ściśle religijnej, ale metafizycznej” – „rozumianej jako treść wypowiedzi ukazującej to, co w rzeczywistości otaczającej człowieka istotne i ważne, determinujące prawdy cząstkowe i rozjaśniające sens życia” [Puzynina, 339].

Wyrażanie pojęcia prawdy w języku jest oczywiste [por. Арутюнова, 21] – *prawda* znajduje się wśród jednostek elementarnych (*semantic primitives*) [Wierzbicka, 8]. Tak więc „zbadanie językowego ukształtowania pojęć ‘praw-

da’, ‘prawdziwy’, ‘kłamstwo’, ‘fałsz’, ‘zakłamanie’ i in. rzuca światło na potoczny sposób ich rozumienia” [Grzegorzczkowska, 10], bowiem „pojęcie prawdy najlepiej jest zrozumieć jako termin negatywny, odnoszący się do braku fałszów” [Bogusławski, 5]. Prawidłowości w rozważanym obszarze odzwierciedlają wyrażenie ujęcia definicyjne prawdy, na przykład „polska *prawda* [...] od początku (tj. od średniowiecza, objętego przez zapisy słownika staropolskiego), łączy dwa znaczenia: 1. rzeczywistości, stanu faktycznego (= zn. przedmiotowe) oraz 2. sądu (sądów) (czy też zawierających je wypowiedzi) adekwatnego/ych wobec tej rzeczywistości (= zn. podmiotowe)”¹. Dopełniając zasygnalizowane tylko wyżej ujęcia i naświetlenia pojęcia PRAWDY trzeba nadmienić, że „terminu «prawda» używa się w różnych znaczeniach [...]. Należy więc rozróżnić prawdę – wartość moralną, prawdę sądu, prawdę bytu” [Kowalczyk, 172-173]. Ostatecznie „prawda jest wartością pierwotną na płaszczyźnie życia psychiczno-duchowego, ale nie jest wartością jedyną ani najwyższą. Z tego tytułu musi ona uwzględniać inne wartości, poprzez nie dopełniać się i rozwijać” [Kowalczyk, 186].

Prawda jest dobrze utrwalona w leksyce i frazeologii. Jednostkami wyrażenia uchwycenia prawdy są też paremie, unaocznia się ona w nich wieloaspektowo. Dokonywane przedstawienie językowego ujmowania prawdy² w świetle materiału paremicznego (polskiego i rosyjskiego z komponentem *prawda* oraz *правда* i *истина*)³ zmierzać będzie do uchwycenia perspektywy paremicznej prawdy jako jednej z podstawowych wartości komunikowanych przez język⁴, kształtowanej z pozycji potocznej interpretacji i oceny, koncentrując się na ukazaniu prawdy samej w sobie, prawdy w powiązaniu z innymi wartościami, antywartościami oraz określonymi ideami, odnoszonej do sfery nadziemskiej i religijnej oraz do świata natury, rzeczy, wytworów i zjawisk itd.⁵

¹ W świetle tego wszystkie inne „notowane na ogół w słownikach znaczenia *prawdy* i wyrażen ją zawierających [...] łatwo wyjaśniać jako różnego typu przesunięcia metonimiczne” [Puzynina, 342-343]. Trzeba też tu dodać, że powstałe na bazie pierwiastków *-praw-*, *-wiar-*, *-ist-* oraz *-pewn-* „leksemy prócz znaczenia ‘prawda, prawdziwy’ (w pojęciu PRAWDY) wpisują się także w pojęcia: RELIGIA, MORALNOŚĆ, PRAWORZĄDNOŚĆ, ISTNIENIE” [Kleszczowa, 388].

² Niniejsze dociekania są kontynuacją naszych rozważań nad językowym ujęciem kategorii prawdy [por. Wysoczański, 213-234; Высочаньски, 52-62].

³ Por. w tym wypadku analizę polskich przysłów i porzekadeł [Dźwigoł, 235-247], a także przysłów rosyjskich [Харитонов, 25-32; Ямшанова, 55-70].

⁴ O przedstawieniu aspektów pojęcia prawdy zob. Misiuna, 10-11.

⁵ Wraz z uzasadnionymi kontekstowo poświadczeniami zrelatywizowania prawdy do człowieka. Dwukierunkowa relacja prawda – człowiek rozpatrzona będzie w odrębnym naszym opracowaniu.

PRAWDA. ISTNIENIE, WŁASNOŚCI

Wymiar istnienia i cech prawdy ujawnia jej absolutyzację i zwyczajność. Obejmowana materiałowo płaszczyzna paremiczna wyraża – jak odzwierciedla poniższe przedstawienie – istność prawdy i jej swoistość właściwościami wieloaspektowo.

Prawdę cechuje immanentność, jej istnienie jest niewątpliwe. Istnienie prawdy jest tak pewne, jak obecność w zakończeniu pacierza wyrazu „amen”: *Prawda jak amen w pacierzu*. Prawda zasadniczo nie potrzebuje poświadczeń o sobie: *Na prawdę świadka nie trzeba*⁶. O prawdzie poświadcza wystarczająco odległość w czasie: *Dawność świadek / znak prawdy*. Prawda jest w pełni niezawisła. Prawda nie podlega sądowi: *На правду нет суда / суда нет; С правдой не судись*. Prawda, podobnie jak przysłowie, nie podlega sądowi: *На пословицу да на правду и суда нет*. Bojaźń sądu jest obca prawdzie: *Правда суда не боится*.

Wyraziste są uwarunkowania w obszarze prawdy i sfery nadziemskiej. Prawda ma odwołanie do Boga. Każdy ma swoją prawdę, wszelako jak odnieść to do Boga mającego prawdę: *И наша правда, и ваша правда, а кто же Богу ответ даст?* U Boga istnieje prawda: *Правда живет у Бога*. W przeciwieństwie do prawdy będącej u Boga, kłamstwo jest na ziemi: *Правда у Бога, а кривда на земле*. Boga cechuje nie tyle moc, ile prawda: *He в силе Бог, а в правде; Бог не в силе, а в правде*. Prawda jest związana z Bogiem, ma odwołanie do Boga: *Bogiem а правдą*. Bogu właściwa jest znajomość prawdy: *Znać prawdę – boska rzecz, а людzka jej szukać*. Bóg ma pełny ogląd prawdy, lecz nie objawia jej szybko: *Бог правду видит, да не скоро скажет*. Bogu miła jest nawet szorstka prawda: *Правда груба, да Богу любя, как теж правда гневна: Правда гневна, да Богу мила*. Tak, jak do zbawienia człowiekowi potrzebna jest wiara w Boga, tak do jego poprawy konieczna jest prawda: *Без веры господь не избавит, без правды господь не исправит*. Umiłowanie prawdy przez Boga jest aksjomatyczne: *Bóg prawdę lubi*. Tak, jak niewątpliwe jest umiłowanie prawdy przez Boga, tak oczywiste jest związanie pieniędzy z rachunkiem: *Бог любит правду, а деньги счет*. Bóg warunkuje żywotność prawdy człowieka: *Жив Бог, жива правда моя*. W obronie prawdy stoi Bóg i dobrzy ludzie: *За правду Бог и добрые люди*. Bóg nagradza dochowujących prawdę: *Кто правду хранит, того Бог на-*

⁶ W tym odniesieniu należy zauważyć, że „Божественная Истина познается откровением [...] Истина не говорит, а «показывает» себя. Откровение («образ истины») не нуждается в обосновании” [zob. Арутюнова, 23].

градит. Bóg pomaga pragnącym prawdy: *Кто правды желает, тому Бог помогает*. Bóg wywyższa za prawdę: *За правду Бог лица набавляет*. Sąd boży jest inny niż ludzki, gdyż Bóg prawdę dostrzeże: *Суд людей, не божий. Бог на правду призрит*. Prawda ograniczana jest obecnością czarta. Powiedzenie prawdy Bogu utrudnia lęk przed czartem: *Сказал бы Богу правду, да черта боюсь*. Nawet kłamstwa czarta nie naruszają utwierdzonego w prawdzie: *Кто в правде тверд, того не обманет и черт*.

Precyzowane jest umiejscowienie prawdy. Prawda wszędzie jest u siebie: *Правда wszęды miejsce та*. Prawda lokalizuje się w środkowym miejscu: *Правда леży поśродку*. Prawda ujawnia się na dnie: *Правда на дние / zawsze на дние*. Prawda jest osadzona na dnie studziennym: *Правда на дние студзиеным się kryje*. Można ją znaleźć odpoczywającą na dnie morza: *Правда на дне моря отдыхает*. W przeciwieństwie do wymienionych orzeczeń stwierdza się, że prawda nigdzie nie może się zadowolić: *Правда nigdy nie та miejsca; Правде нигде нет места*. Uwydatniona jest dywergencja lokalizacyjna prawdy i kłamstwa. Prawda jest w niebie u świętych Piotra i Pawła, podczas gdy kłamstwo bytuje na ziemi: *Правда к Петру и Павлу ушла, а кривда по земле пошла*.

Wskazywane jest trwanie prawdy od zarania dziejów. Wiek prawdy jest równy wiekowi świata: *Правда стара як świat*. Prawdzie właściwa jest nieprzemijalność, nieunicestwienie. Wobec przemijalności wszystkiego prawda nie przemija, trwa wiecznie: *На свете все минется, а правда останется; Все минется, одна правда останется*. W przeciwieństwie do przelotności kłamstwa, prawda nie ginie: *Кłamstwo / cygaństwo przemиние, правда не згиние*. Prawdy nie trawi ogień, ani nie pochłania woda: *Правда в / на огне не горит и в воде не тонет*. Akcentowane jest niepokonanie, nieprzewyciężenie prawdy przez kłamstwo: *Кłamства не могут поконаć правды*. Prawdę znamionuje niezmiennność, stałość, nienaruszenie, niepodważalność. Prawda zawsze pozostaje prawdą: *Правда prawdą być не престание; Правда есть, так правда и будет*. Prawdę świecką cechuje stałość: *Мирская правда крепко стоит*. Żadne wybiegi, kombinacje nie przechytrzą prawdy: *Как ни хитри, а правды не перехитришь*. Prawdy nie da się przemóc: *Правды не переспоришь не переможешь*. Prawdy nie da się oszukać: *Правды не проведешь*. Prawdy nie można zagadać: *Правды не переспоришь*. Niezależnie od wskazanej trwałości i nienaruszalności prawdy, zaznaczane jest jej dewaluowanie się, zatracenie się, dezaktualizacja, a także ginięcie. Dewaluacja prawdy prowadzi do niewierzenia w to, co jest prawdą: *Ныне уж и правда изверилась. Ныне и правде-то никто не верит*. Prawda zaciera się z upły-

wem czasu: *Prawda to była, ale się zestarzała*. Podobnie jak w pajęczynie grzęźnie mucha, a przebija się trzmiel, tak więźnie prawda: *Правда, что у мизгиря в тенетах: имель пробьется, а муха увязнет*. Prawda zanika nawet z tarczy (herbowej): *Nie tylko ze stołu⁷, ale spadła prawda z tarczy*. Prawda traci się, ginie w swarze posuniętym za daleko: *W zbytnim swarze prawda ginie*. Gdy złoto wypływa, wówczas nawet prawda ginie: *И правда тонет, коли золото всплывает*. Przemawianie pieniędzy jest równoznaczne z milczeniem prawdy: *Когда деньги говорят, тогда правда молчит*. Próżno spodziewać się prawdy tam, gdzie wchodzi w grę pieniądze: *Где деньги замешались, там правды не жди*. Pieniądze warunkują prawdę: *Жуь правда спieniэжала*. Pieniądze determinują prawdę w wymiarze prawa: *Prawda bez nakładu i u prawa nie znajdzie ladu*. Prawdę można kupić za sto rubli: *Сто рублей есть, так и правда твоя*. Dobry podarek podporządkowuje prawdę: *От доброго приноса и правда с кольцом живет на цепи*. Moc wina, siła szafranu oraz wartość złota jest wystarczająca do wielorazowej napaści na jasną prawdę: *Szafran, wino i złoto tyle mają siły, że się na jasną prawdę nie po raz rzuciły*. I przeciwnie – prawda nie jest do kupienia. Kupienie prawdy na targu nie jest możliwe: *Правду на базаре не купишь*. Moc i efektywność pieniędzy jest duża, natomiast moc i skuteczność prawdy nieograniczona: *Много деньги смогут, а правда – все*.

Rejestrowana jest niemożliwość ukrycia, zatajenia, zawieruszenia prawdy. Ukrycie prawdy nie jest możliwe: *Правды не спрячешь*. Ukrycie prawdy nie jest możliwe, tak jak niemożliwe jest zatrzymanie wiatru: *Ветра не удержишь, правды не скроешь*. Prawda zasypywana złotem wydobywa się, wyrusza się spod niego: *Засыпь правду золотом, а она всплывет*. Zatajenie prawdy jest niełatwe: *Prawdę trudno zataić*. Prawdy nie da się gdziekolwiek zapodziać: *Правды некуда девать*. Tak, jak nie da się schować szydła w worku, tak nie jest możliwe zatajenie prawdy: *Правда что шило – в мешке не утаишь*. Ujawnianie, śmiałe wypowiedzianie prawdy cechuje brak odniesienia do owijania czegoś bawełną: *Nie obwijać / owijać prawdę w bawełnę*. Niezależnie od powyższych wskazań, paremie ukazują też utajnianie prawdy. W obrazowaniu ukrywania prawdy wykorzystuje się odwołanie do owijania czegoś zewsząd bawełną: *Obwijać / owijać prawdę w bawełnę*.

Ważnymi aspektami prawdy jest pewność jej odszukania, jej przebijanie się, ujawnianie się, wyrażanie się. Prawda jest do odszukania gdziekolwiek by nie była: *Где-нибудь да сыщется правда*. Prawda uwidacznia się przez

⁷ Prawdą w dawnej Polsce nazywano krążki z herbami, podkładane pod nakrycia stołowe.

błędy: *Кто не знал заблуждений, тот не узнал и истины*⁸. Prawdy nie trzeba wspierać słowami, sama się wypowiada: *На правду нет слов*. Wypowiadanie się prawdy ma swój czas: *Придет пора, что правда скажется / перетянет*. Tak, jak woda nie uniemożliwia żabie rechotania, tak prawda przebija się przez wszelkie przeszkody: *Правда jest jako żaba: вола i spod воды*. Prawdę ujmuje w słowa nieszczęście: *Несчастье словом правды*. Prawdy nie wyraża rozlew krwi, ani przemoc i brutalność: *Не та ніс правда до крви; Правда nie podeszwą chodzi*. Są jednak pewne ograniczenia w nadmienionym zakresie. Przebojowe przebijanie się nie jest właściwe każdej prawdzie, podobnie jak wysoki lot każdego ptaka lub widzenie każdego oka: *Не всякая правда напролом бьет, не всякая птица летит высоко, не всякое око видит*.

Odnutowywana jest niemożność przyjęcia prawdy. Dotyczy to kłamcy, choćby mówił prawdę: *Кłamцы nie wierzą, choć prawdę gada*.

Rozpatrywany zasób paremiczny poświadcza zwycięskość prawdy, wydobywanie się, wychodzenie jej ponad coś innego. Prawda zawsze zwycięża, uzyskuje przewagę nad wszystkim innym: *Правда zawsze zwycięży; Правда всегда перетянет*. Prawda ma moc rozerwania dwunastu łańcuchów: *Правда двенадцать цепей разорвет*. Triumf prawdy jest równoczesnym unicestwieniem kłamstwa: *Пронадай кривда, выходи правда наружу!* Prawda zawsze wydobywa się na światło: *Правда zawsze wyjdzie na światło*. Mimo że ciężar prawdy jest większy od złota, jest ona zdolna unieść się nad powierzchnię wody: *Правда тяжелее золота, а всплывает / на воде всплывает*. Prawda na podobieństwo oliwy wypływa na wierzch: *Правда jak oliwa na wierzch wychodzi / wypływa; Правда na wierzch jak oliwa wychodzi; Правда что масло: все наверху*. Prawda na podobieństwo wina wypływa na wierzch: *Правда gości w winie i z winem wypłynie*. Prawda wychodzi na jaw, tak jak szydło wychodzi z worka: *Wyszła правда jak szydło z worka*.

Zarysowany jest obszar aktywności i inicjatywności w funkcjonowaniu prawdy. Prawdę charakteryzuje mobilność lub statyczność. Prawda nie jest w bezruchu, nie stoi, lecz chodzi po świecie: *Правда на миру не стоит / Правда не на миру стоит, а по миру ходит*. Prawdzie nie jest obca skłonność do mówienia o sobie. Prawda sama podkreśla swoje zalety i używa tytułu: *Правда сама себя хвалит и величает / честит*. Prawda sięga po jej należne. Prawda bierze to, co się jej należy: *Правда свое возьмет*. Prawda

⁸ Mianowicie „аспект отношений между Божественным миром и человеческим [...] этические оппозиции греха и добродетели, праведной и неправедной жизни” [Арутюнова, 23].

obdarzona jest zdolnością do uwalniania się od czegoś, co zmienia jej immanentną naturę, do przywracania pierwotnej swej istoty. Prawdzie właściwe jest samooczyszczanie: *Правда сама себя очистит*.

Mocno rozbudowana jest sfera oddziaływania prawdy. Obejmuje ona określone nakierowanie, zorientowanie prawdy. Prawda celuje w sedno: *Правда тыка в седно*. Prawda – tak jak igła ukryta w bawełnie – kole mocniej: *Правда, jako игла, bardziej коле ukryta в бавелние*. Obiektem ukłuć prawdy są oczy: *Правда коле в oczy; Правда глаза колет*. Prawda zorientowana jest na oczy, dążąc docelowo ku niebu: *Правда patrzy w oczy, powoli się toczy, trafi, gdzie potrzeba, choćby i do nieba*. Prawda, na modłę osy, ciśnie się przed oczy: *Правда, как оса, лезет в глаза*. Prawda – tak jak sól – silnie drażni oczy: *Правда jest solą w oku*. Prawda oddziałuje na uszy, chłoszcze je: *Правда ушу дерет*. Prawda ukierunkowana na kogoś pozostaje przy nim, tak jak pies łańcuchowy wczepia się w tego, na kogo jest spuszczone: *Правда, что цепная собака (на кого спустят, в того и вцепится)*. Prawda wywołuje przykre doznania, powoduje określone reakcje. Prawda sprawia ból: *Правда боли*. Prawda – jak kolka w boku – powoduje ostry napad bólu: *Правда колкя в боку*. Prawda nie pobłaża: *Правда nie głaszcze*. Uwydatniana jest gorzkość i dotkliwość prawdy. Prawda jest przykra, nieprzyjemna, ciężka do zniesienia, bolesna: *Правда – gorzka potrawa; Правда jest gorzka*. Dokuczliwość prawdy idzie w parze z jej zdrowotnością: *Правда przykra, ale zdrowa*.

W prawdzie tkwią możliwości pozwalające na urzeczywistnienie czegoś. Przedstawiane są dobrodziejstwa, dobre plony prawdy. Prawda wszystko prze-forsuje: *Правда przeprzeć wszystko potrafi*. Prawda oświeca rozum: *Правда – свет разума*. Prawda rozjaśnia rozum, tak jak serce rozgrzewa miłość: *Ум истиною просветляется, сердце любовью согревается*. Prawda daje siłę, rodzi ją: *Правда силу родит*. Prawda wydźwiga z dna morskiego: *Правда со дна моря выносит*. Oprócz pozytywnych i pożądaných efektów oddziaływania prawdy, analizowany materiał poświadczają, że bywa ona przyczyną określonych negatywnych następstw. Prawda wzbudza nienawiść: *Правда nienawiść rodzi; Правда ненависть родит*. W przeciwieństwie do przysługi zjed-nującej przyjaciół, prawda rodzi nienawiść: *Прислуга czynи przyjaciоły, а правда nienawiść rodzi*. Prawda nie pozwala na wiele, ogranicza: *На правде не далеко уедешь: либо затянешься, либо надорвешься*.

Prawdę znamionuje jasność. Jasność prawdy równa się jasności słońca: *Правда jasna jak słońce*. Jasności prawdy równej słońcu może nie dostrzec jedynie ślepy: *Правда jak słońce: ślepy, kto jej nie widzi*. Przejrzystość prawdy jest ponad jasny księżyc: *Правда чище ясна / ясного месяца*. Prawda

i światło pozostają w symbiotycznym związku. Prawdzie obca jest bojaźń światła: *Истина не боится света*. Światłość prawdy przewyższa światło słońca: *Правда светлее солнца*. Rozum przewyższa piękno blasku złota, wszelako światłość prawdy równa się jasności słońca: *Разум – золота краше, а правда – солнца свет*. Prawdy nie można ukryć, podobnie niemożliwe jest zakrycie słońca: *Солнца не закроешь, а правду не скроешь*. Nie ma pełnego oglądu prawdy i śmierci, podobnie jak jasność słońca nie pozwala spojrzeć na nie wprost: *На правду да на смерть, что на солнце: во все глаза не взглянешь*. Słońce utożsamia prawdę: *Как ми солнце на небе (так то правда, не клятиё)*.

Prawdzie przypisywana jest nieomyślność. Prawdzie właściwa jest gwarancja nieomyślności: *Правда się nie myli*. Zauważalna jest jednakże ambiwalentność w tej kwestii – prawda odznacza się wiarogodnością lub niewiarogodnością w określonych uwarunkowaniach. Prawda jest w najwyższym stopniu wiarogodna, w szczególności jako sprawdzana w próbie ognia, której poddawani byli posądzeni o wiarołomstwo: *Волно ми правду мовіть, а іście się годзі, бо она шрэдкіем огня безпечнїе преходзі*. Znamienne są wyrażone w prawdzie przesłania, całkowita racja, słuszność, pewniki. Prawdzie przysługuje cecha zdrowotności, tj. słuszności. Zdrowotność prawdy współwystępuje z odczuciem przykrości: *Правда прыкра, але здрова*. Prawda nie budzi wątpliwości, jest pewna: *Święta правда*. Zgodnie z przekonaniem zawartym w świętej, starej prawdzie kara dosięgnie samolubów: *Święta правда, chociaż stara: samolubów czeka kara*. Paremie odzwierciedlają wymiar przeciwny wskazanych własności. Prawda bywa pozbawiona cech prawdopodobieństwa: *Часем правда неправдоподобна*. Paremie utrwaliły względność prawdy. Każdy ma swoją prawdę: *У всякого Павла своя правда*. Prawda bywa zrelatywizowana do jednostki: *Это Сидорова правда, да Шемякин суд; Правда Фаддея: горбат, да дело бат*. W przeciwieństwie do bezmianu, który wskazuje ciężar prawdziwie, człowiek urodzony i ochrzczony nie zawsze żyje prawdą: *Кто ни крещен, ни рожден, а правдой живет?* (безмен). Rzadko głoszący swoją prawdę osądza się: *Всякий свою правду скажет, а редкий, чтобы себя осудил*.

Prawdzie przypisywane są jeszcze inne istotne przymioty. Z prawdą nierozdzielna jest wzniosłość, dostojeństwo. Prawda, tak jak orzeł, wznosi się na najwyższy poziom: *Правда горą lata як орел*. Prawdę cechuje królewska godność i majestat: *Леж завжди ходи бы гєс оземлана, а правда jako королевна ubrana*. Prawdzie przystoi powaga. Żarty z prawdą nie przystoją: *С правдой шутки плохи; Правда шутки не любит; С правдой не шутки!*

zartowanie z nią jest niebezpieczne, tak samo, jak igranie z ogniem: *С правдой шутить – что с огнем*. Prawdę wyróżnia prostota. Prawda powinna być prosta: *Prawda та być проста*. Prawda nie wymaga upiększenia: *Правды здобіть не треба*. Prawdy nie cechuje krasomówstwo: *Правда не речиста*. Prawdzie niepotrzebny jest namysł: *Правда розмислу не потребує*. Prawdę wytacza prosta droga, znamionuje ją niewypaczenie, niekrętość. Prawda jest prosta, toteż nie można z niej zejść, minąć się z nią: *Правда прямо идет, а с нею не разминешься / а ни обойти ее, ни объехать*.

Unaoczniana jest słabość, niedoskonałość, defektywność prawdy. Prawda nieprędko wraca do stanu wyjściowego po sfalszowaniu: *Towarzysz w czym uznany, żona w snocie poszlakowana, prawda sfalszowana nierychło do pierwszej miary przyjdą*. Prawda bywa pod jakimś względem uszkodzona, ułomna: *Cnota nogę złamała, z prawdy dno wypadło, a pokorze u dworu / dwora już barzo nadbladło; Prawda szyję złamała; Prawda, ale zardzewiała*.

Silnie utrwalone jest znaczenie, wartość, bezcenna prawdy, w szczególności w porównywaniu lub zrównywaniu jej z czymś innym. Prawda jest fundamentem świata i ludzi: *Prawdą świat stoi i ludzie na nim*. Na prawdzie opiera się świat: *Правдой мир держится / стоим*. Prawda w najwyższym stopniu pozwala osiągać coś: *Prawdą najdalej zajdziesz*. Prawda-matka ma wartość przed Bogiem, a nie przed ludźmi: *Хороша правда-матка, да не перед людьми, а перед Богом*. Stara prawda jest – podobnie jak stara księga, stare prawo, stare wino oraz starzy przyjaciele – najwartościowsza: *Stara prawda, stare prawo, starzy przyjaciele, stara księga i stare wino najlepsze; Stara księga, stara prawda, stare wino zawsze dobre*. Wartość prawdy przewyższa cenę złota i chleba: *Правда дороже золота / хлеба*. Prawda jest cenniejsza niż przyjaciel: *Prawdę nad przyjaciela przekładaj*. Prawda jest bezcenna nawet w porównaniu z czterdziestoma sobolowymi skórąmi: *Дорогу твою сорок соболей, а на правду цены / и цены нет*. Akcentowana jest ekskluzywność prawdy. Nic nie równa się prawdzie, prawda jest elitarna: *Z prawdą nic się nie rymuje; Prawda, хоча не рым*. Zauważalna jest sytuacyjna wartościowość prawdy. Zaznaczana jest niekoherencja prawdy w odniesieniu do różnych okoliczności: *Insza prawda w uściech, insza pod półmiski*. Odnutowywana jest potrzeba bądź nieprzydatność prawdy. Prawda jest niezbędna niezależnie od wszystkiego innego: *Что ни говори, а правда надобна; Ладно, кума, лишь бы правда была*. Święta prawda mimo rzeczywistej wartości, nie jest przydatna w normalnym życiu ludzkim: *Хороша святая правда – да в люди не годится*. Prawda jest kryterium uznania kogoś za

przyjaciela: *Ten przyjaciel, co prawdę mówi; Przyjaciel jest, co prawdę mówi, nie co pochlebia.*

Ukazywane jest odniesienie ludzi do prawdy. Prawdy nie chce się dostrzegać: *Nie chcieć widzieć prawdy.* Niekiedy warto nie wyjawiać prawdy: *Prawdę czasem zamilczeć nie wadzi.* Człowiek powinien trwale mieć prawdę w sercu, a wypowiadać ją tylko wówczas, gdy jest to właściwe: *Trzeba mieć zawsze w sercu prawdę, ale nie zawsze na ustach.* Sprzeciwianie się prawdzie jest niełatwe: *Prawdzie trudno się przeciwzić.* Zasadne jest niekiedy wypowiedzenie prawdy w żarcie: *Prawdę i żartem powiedzieć można.* W wielomówności prawdy jest niewiele: *Kto dużo gada, mało prawdy powie.* W gadatliwości przeważa kłamstwo nad prawdą: *Kto wiele gada, ten wiele łże.* Mówienie prawdy wprost może mieć przykre następstwa, może być ukarane: *Nie mów prawdy w oczy, bo na cię kij skoczy.*

Wskazywana jest droga wiodąca do prawdy, rodzenie się jej, przeradzanie się czegoś w prawdę, uwiarygodnianie się jej. Początkiem dojścia do prawdy mogą być żarty: *Od żartów do prawdy.* Żart może przerodzić się w prawdę: *Żart lacno się w prawdę obróci; Z żartu na prawdę.* Prawdę rodzi czas: *Czas ojcem prawdy; Prawda jest córką czasu.* Czas kreuje prawdę dewaluując równocześnie nieprawdę: *Prawda jest córką czasu, czas nieprawdę psuje.* Do prawdy wiedzie nauka płynąca z błędów: *Droga do prawdy wiedzie przez błędy.* W prawdę przeradza się to, co zmyślone: *Zmyślone rzeczy w prawdę się podczas obróć.*

Odzwierciedlona jest droga dochodzenia do prawdy, wydobywania jej. Pa-remie wskazują na instytucjonalne orzekanie o prawdzie. Znajdywanie prawdy leży w gestii sądu: *Суд правды найдем.* Prawdę można znaleźć na placu przy cerkwi Piotra i Pawła, gdzie były dyby do tortur i szubienica: *Правда / Была правда у Петра и Павла.* Uważa się, że nie tylko Bóg może poznać prawdę, można ją odszukać także za pomocą knuta: *Кнут не Бог, а правду сыщет.* Razy knuta pozwalają wydobyć prawdę, tak samo jak odszukać ją może diabeł: *Кнут не дьявол, а правду сыщет.*

Dokonane wyżej omówienie ukazuje istotowość prawdy i wieloaspektową jej charakterystykę właściwościową. Wielorakie przejawy i aspekty istnienia prawdy oraz rozliczne jej przymioty wyrażane są inherentnie oraz poprzez odniesienie do sfery nadziemskiej, religijnej, wymiaru społecznego życia człowieka, a także na drodze odwołań do otaczającego świata. Mianowicie, silnie zaznaczona jest więź prawdy z Bogiem, istotami niebiańskimi i piekielnymi. Wyraźne i wielorakie jest sprzężenie sfery natury, rzeczy, wytworów, zjawisk oraz urządzeń społecznych z prawdą, w szczególności prawda wią-

zana jest ze słońcem, odnoszona jest do ognia, wody i wiatru, znane są zależności między prawdą a złotem, pieniędzmi, bawełną, szydłem i workiem, unaczynia się dobitnie współistnienie prawdy i sądu.

PRAWDA A INNE WARTOŚCI, ANTYWARTOŚCI I POJĘCIA

Drugi wymiar w kategoryalnym ujęciu PRAWDY tworzy odniesienie prawdy do innych wartości⁹, określonych antywartości oraz konkretnych pojęć.

Oczywista jest współbytność prawdy i kłamstwa. Gorzka prawda zestawiana ze słodkim kłamstwem wypada lepiej: *Горькая правда лучше сладкой лжи*. Prawda ukazuje się w królewskich szatach, podczas gdy kłamstwo jawi się jak oskubana gęś: *Леж завжди ходи бы гесь оземлана, а правда jako королевна убрана*. Zarówno za prawdę, jak i za kłamstwo płaci się: *За правду денежки подавай, да и за ложь тоже*. Bez prawdy nie ma rozeznania kłamstwa: *Не будь правды, не стало бы и лжи*. Nie ma zgody ani miłości między prawdą i kłamstwem: *Правды з клямством и клямства з правдой никт не zgodzi; Правда кривды не любит; С ложью правда не дружит*. Prawda kryje się jak gdyby w bawełnie, kłamstwo podszywa się pod prawdę w jej szacie: *Правда в бавелние лежи, а клямство лежи в правды одzieжи*. Mimo starości prawda nie umiera, podczas gdy kłamstwo, mimo że jest młodsze, ma dni policzone: *Правда стара, да не умирает, ложь помоложе, да недолго поживет*. Prawda nie obraża, kłamstwo nie daje mocy do brania: *Правдой не обидишь, кривдой не возьмешь*. Osłabienie prawdy jest wzmocnieniem kłamstwa: *Правда истомилась, лжи покорилась*. Prawda bywa nieodróżniana od kłamstwa: *Ложь с правдою не различа, не руби с плеча*. Z prawdą kojarzone jest smucenie się, zamartwianie się, życiu właściwe jest kłamstwo: *По правде тужим, а кривдой живем*. Gdy prawda ginie, ujawnia się kłamstwo: *Правда утонула, а кривда наверх всплыла*. Prawda przeradza się w kłamstwo: *Там и правду положь, так очутится ложь*. Wyrazista jest antynomia kłamstwa i prawdy. Kłamstwo i prawda warunkują się wzajemnie: *Ложь стоит до правды; Рать стоит до мира, ложь до правды; Не будь лжи, не стало бы и правды*. Kłamstwu przeciwstawna jest prawda: *Если не*

⁹ W odniesieniu do usytuowania prawdy wśród innych wartości por. następującą konstatację: „категория правды в народном сознании характеризуется наличием сложных, разветвленных и субъективно мотивированных связей с рядом других ценностных категорий, в частности, таких, как вина, греховность, добро-зло” [Семененко, 173].

ложь, то правда. Kłamstwo od prawdy dzieli przepaść: *Daleko jest kłamstwo od prawdy.* Kłamstwo i prawda są nie do pogodzenia: *Prawdy z kłamstwem i kłamstwa z prawdą nikt nie zgodzi.* Możliwe jest przerodzenie się w prawdę nawet kłamstwa: *И ложь правдою стать может.* Kłamstwo przekształcone w prawdę jest nie do utrzymania w konfrontacji z prawdą: *Ложь в правду рядилась, да о правду и разбилась.* Słodkie kłamstwo w porównaniu z gorzką prawdą jest lepsze: *Сладкая ложь лучше горькой правды.* Jak żywotne nie byłoby przyjemne kłamstwo, od prawdy nie uciekniemy: *Как / Какова резва ни будь ложь, а от правды не уйдешь / уйдет.* W przeciwieństwie do kłamstwa, którym można operować jak się chce, funkcjonowanie prawdy wyznacza droga prosta: *Ложью как хошь / хочешь верти, а правде путь один.* Co nie jest kłamstwem, jest prawdą: *Коли не ложь, так правда.* Bezmiar kłamstwa stoi w opozycji do jednej tylko prawdy: *Лжи / лжей / брехни много, а правда одна.* Nie jest możliwe, żeby kłamstwo wzięło odwet na prawdzie: *Кривда на правде не отыграется.* Nie jest możliwe, żeby kłamstwo przeciągnęło prawdę: *Кривда правду не перетянет.* Mądryemu kłamstwu przeciwstawiana jest głupia prawda: *Умная ложь лучше глупой правды.* W posłuchu prawdy nawet samochwalstwo kłamstwa nie jest skuteczne, jest ono niwelowane przez prawdę: *Не хвались, ложь, – правда слушает, да тебя и скушает.* Kłamstwo jest osadzone na słabej podstawie, prawda – na mocnych filarach: *Ложь стоит на одной ноге, а правда на двух.* Kłamstwo jest przemijające, prawda jest trwała: *Кłamstwo przeminie, prawda nie zginie.*

Prawda jest wolna od kłamania. Prawdzie obce jest kłamanie, brak jej umiejętności do urzeczywistniania tego: *Prawda kłamać nie umie.* Prawda przeplata się z kłamaniem. O prawdzie orzeka się wówczas, gdy ktoś nie kłamie (faktycznie mówi prawdę): *Он завсе правду говорит, когда не лжет,* a także, wtedy, gdy ktoś kłamie (kłamiąc, *de facto* mówi prawdę): *Всегда говорит правду, когда лжёт.*

Dostrzegalne jest skorelowanie prawdy i fałszu. Obracanie prawdy w fałsz i fałszu w prawdę jest zawsze czynione ochoczo: *Z prawdy fałsz, z fałszu prawda skora być zawsze.* Prawda ukazująca się w świetle przeciwstawia się fałszowi pogrążającemu się w ciemności: *Prawda на światło wychodzi, fałsz precz w ciemność uchodzi.* Prawda uwidacznia się w skonstrastowaniu z fałszem: *Bez prawdy fałszu nie znać.* Prawda nie powinna być maskowana fałszem: *Fałszu w prawdę nie odziewaj, a za prawdę się nie gniewaj.* Prawda pozwala przejść przez cały świat, natomiast fałsz pozwala dojść zaledwie ćwierć drogi: *Prawdą świat przejdiesz, fałszem w ćwierci utkniesz.* Odzwierciedlona jest opozycyjność kłamania i prawdy. Kłamanie głupiego doprowa-

dza do zamiany prawdy w kłamstwo: *Дура врёт, врёт, да и правду соврет*. Co nie jest kłamanie, jest mówieniem prawdy: *Коли не врёт, так правду говорит*. Dobrze kłamanie niemal równoważy się prawdzie: *Когда dobrze skłamię, то так jakby prawdę powiedział*. Widoczna jest dwoistość fałszu i prawdy. Między fałszem a prawdą nie ma więzi: *Falsz prawdy nie lubi*. Fałsz w prawdę i prawda w fałsz zawsze ochoczo się obraca: *Z prawdy fałsz, z fałszu prawda skora być zawsze*. Żli nie mogąc działać w prawdzie, współpracują w fałszu: *Falszem sobie źli pomagają, gdy prawdą nie mogą*.

Prawda ukazywana jest przez pryzmat jeszcze innych wskaźników o charakterze prawdziwościowym. Odnotowywany jest dualizm: prawda i bajda. Prawda nie jest ochoczo przyjmowana, podczas gdy bajda jest mile widziana: *Nie każdy prawdę lubi, więc lepiej pleść baje, na prawdę się gniewają, bajów nikt nie laje*. Przejrzyste są odniesienia prawdy do bajki. Prawda rodzi gniew, natomiast bajka wyzwala śmiech: *Z bajki śmiech, z prawdy gniew*. Prawda przeradza się w bajki: *Z prawdy się bajki knują*. Prawdę odnosi się porównawczo do konkretnych właściwości bajki: *Jaka bajka, taka prawda*. Z bajką jest utożsamiana stara prawda: *Bajka jest stara prawda*. Niekiedy dziwność prawdy przewyższa pod tym względem bajkę: *Czasem prawda jest dziwniejsza od bajki*. Prawda skontrastowana jest z pozorem. Prawda w zestawieniu z ułudą jest lepsza: *Prawda lepsza niż pozór*.

Zaznaczona jest współobecność żartu i żartowania oraz prawdy. Żartowanie asocjuje z piciem miodu, prawda z kajdanami: *Шутя, мед пьют, а в правду кандалы трут*. Każdy żart mieści w sobie odrobinę prawdy: *В каждой шутке есть доля правды*. Żart nie powinien być obracany w prawdę: *Żartu w prawdę obracać nie trzeba*. Żart może się równoważyć prawdzie: *Żart podczas za prawdę stoi; Żart słowami broi, za nim prawda stoi*. Żart jest skuteczniejszy od prawdy: *Żartem podczas rychlej zbędziesz niż prawdą*. Żart może maskować tajoną w myślach prawdę: *W żartach gada, a po prawdzie myśl li*. Uwidacznia się związek satyry z prawdą. Satyra – ponieważ obce jest w niej zabieganie o względy – zawiera prawdę: *Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka; Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka, wielbi urząd, czci króla, lecz sądzi człowieka*. Uchwytne jest afiliacja przysłowia z prawdą. W każdym przysłowiu jest prawda: *Нет пословицы без правды*. To, że przysłowie jest proste, nie rzutuje na przyjmowanie zawartej w nim prawdy jako miłej: *Пословица груба, да в ней правда любя*. W przysłowiu zawarta jest prawda: *Przysłowie prawdę mówi*. Odnajdywany jest związek pieśni z prawdą. Pieśń jest kojarzona z prawdą, natomiast bajka – z kłamstwem: *Песня – правда, сказка – ложь; Сказка – ложь, а песня правда*.

Odzwierciedlone są odwołania prawdy do snu, który ujawnia całą prawdę, choć nie każdemu: *Сон правду скажет, да не всякому.*

W kontekście prawdy wymienia się błazna, pijanego i dziecko jako tych, którzy wyjawiają prawdę w zupełności i nieprzymuszenie: *Блажен / pijany a dziecię правду powie.*

Rejestrowane jest związanie pochlebstw i kadzenia komuś z prawdą. Gorzka prawda jest lepsza w zestawieniu z pochlebstwem: *Лучше слушать горькую правду, чем лесть.* Obrażenie w prawdzie jest lepsze niż skażenie wszystkiego pochlebstwem: *Лучше, из правду обрзиз, нз похлеbstwem wszystko skazisz.* Ponoszenie cierpienia za prawdę jest lepsze niż podziękowania, wdzięczności za pochlebstwa: *Лучше за правду поносић мѣки, нз за похлеbstwo odbierać дзѣки.* Wytykanie prawdy jest wartościowsze niż obłudne schlebianie: *Лачней правду wytykać, нз кадзић облудне.* Wskazywane są pochlebstwa wraz z prawdą. Cenienie pochlebstw wyklucza obecność prawdy: *Гдзе похлеbstwo в цене, правды там не пытај.*

Prawda odnoszona jest do liczenia, rachunku. W prawdzie wyliczenie nie zatracą się, nie ginie: *В правде счет не теряется.* Utrwalone zostało odniesienie rachuby, rachunku i prawdy. Liczenie, rachunek ujawniają pełnię prawdy: *Счет всю правду скажет; Вся правда в счете.*

Prawda wiąże się ze szczęściem. Prawdą warunkowane jest szczęście: *Где правда, там и счастье.* Prawda jest aprobowana, wszelako szczęście jest uznawane za stan lepszy: *Правда – хорошо, а счастье – лучше.* Z prawdą współwystępuje cnota i sprawiedliwość. Prawdę, cnotę i sprawiedliwość łączy wspólne źródło: *Правда, cnota a sprawiedliwość на jednym się гнездzie лѣгние.* Prawda jest skorelowana z pięknem. W zestawieniu z lepszym pięknem, prawda jest bardziej potrzebna: *Красота лучше, а правда – нужнее.* Obecne jest zespolenie prawdy i nadziei. Odrobina prawdy jest korzystniejsza od ogromu nadziei: *Лучше горść prawdy нз miech nadzieи.* Prawdzie współtowarzyszy niepewność. Najgorsza prawda w zestawieniu z niepewnością jest lepsza: *Најгорща правда jest lepsza od niepewności.* Uchwytne jest zazębianie się prawdy oraz łaski i dobra. W prawdzie ujawnia się łaska, dobro, litość: *Красна милость и в правде.* Z prawdą zestawiane jest zło. Uwidacznia się respekt zła przed prawdą: *Зло бои się правды.* Prawda nie identyfikuje się z grzechem. Prawda, prawdziwość nie asocjuje z grzechem *Со правда, то не грех.* W zakresie określonych spraw prawda odnoszona jest do modlitwy. Prawda nieprzydatna w pewnych sprawach, interesach ma pierwszorzędną wartość w modlitwie: *Правда в дело не годится, а в кивот поставић да молићся.* Oczywisty jest związek sumienia i prawdy. Sumienie wyjawia prawdę: *Sumie-*

nie prawdę mówi. Prawda skorelowana jest z poczciwością. Poczciwość nie czuje trwogi przed prawdą: *Poczciwość prawdy się nie lęka.* Prawda współwystępuje z honorem. Honor w człowieku jest równoznaczny z obecnością w nim prawdy: *В ком честь, в том и правда.* Zachodzą implikacje między sławą i prawdą. Sława rzutuje na prawdę: *Sława prawdy przestanka.*

Z prawdą zharmonizowana jest przyjaźń. Prawda i przyjaźń warunkują się wzajemnie: *Ani przyjaźń bez prawdy, ani prawda bez przyjaźni być nie mogą.* Prawda wiąże się z przyjaźnią. W przyjaźni prawda jest oczywista: *В дружбе правда.* Przyjaźń i prawda warunkują się wzajemnie: *Ani przyjaźń bez prawdy, ani prawda bez przyjaźni być nie mogą.* Prawda odnoszona jest do gniewu i gniewania się. Gniew sprzyja przerodzeniu się prawdy w kłamstwo: *В гневе и правда становится кривдой, в любви и кривое становится прямым.* Gniewanie się z powodu prawdy nie jest zasadne: *Falszu w prawdę nie odziewaj, a za prawdę się nie gniewaj.* Wskazywane są przekleństwa wobec prawdy. Prawda nie jest lubiana w przekleństwach, wyrzutach: *Брань правды не любит.*

Prawda jest zestawiana z siłą. W prawdzie jest siła: *He в силе правда, в правде сила; He в силе сила, а в правде.* Unaocznia się skorelowanie prawdy z siłą. Prawda jest znana sile, choć nie odzywa się: *Знает и сила правду, да не любит сказывать.* W sile nie ma prawdy: *He в силе правда, в правде сила.* Z czyjąś siłą związana jest prawda: *Чья сила, того и правда.*

Z prawdą zespala się praca. Prawdę i pracę łączy współfunkcyjność: *Prawdą i pracą.*

Analizowane paremie odzwierciedlają dwubiegunowe ukierunkowanie zależności między prawdą a konkretnymi wartościami, określonymi antywartościami oraz danymi pojęciami. Uwidocznia się tu wyraźnie odnoszenie prawdy do rozmaitych idei natury prawdziwościowej – zupełnie pozbawionych pierwiastka prawdy, w samym założeniu niepełnej lub zawierających częściowy element prawdy oraz mających w sobie prawdę w pełni. Odzwierciedlają to – odpowiednio – liczne korelacje prawdy z kłamstwem, kłamaniem, fałszem, również powiązania prawdy z bajką, żartem, żartowaniem, bujdą, pochlebstwami i rachowaniem, a także łączenie prawdy ze snem, przysłowiem, pieśnią, dzieckiem i pijanym. Zdecydowanie mniej rozbudowany obszar formułują skoordynowania prawdy ze szczęściem, cnotą i sprawiedliwością, przyjaźnią, nadzieją, łaską i dobrem, poczciwością itd.

PODSUMOWANIE

Przedstawione ujęcie kategorii PRAWDY z perspektywy paremicznej ukazuje przede wszystkim specyfikę takiego wyprofilowania rozważanej wartości, a równocześnie poświadcza wiele prawidłowości natury uniwersalnej w zakresie językowego ujmowania kategorii prawdy. Ukazuje też liczne konkretne aspekty prawdy w dwóch zasadniczych wymiarach: w sferze prawdy w jej wewnętrznej istocie oraz w skorelowaniu prawdy z czymś, przede wszystkim w obszarze ułożeń zależnościowych prawdy z określonymi wartościami, antywartościami i pojęciami, w mniejszym zakresie – w asocjacyjnych układach prawdy z konkretnymi ideami i elementami ze sfery nadziemskiej, religijnej, społecznego życia człowieka oraz obszaru otaczającej rzeczywistości. Rozłożenie i liczebność danych aspektów w poszczególnych płaszczyznach wykazuje zróżnicowanie¹⁰.

Wyjawienie kategorii PRAWDY z pozycji paremicznej, istotnej w rekonstrukcji językowego obrazu świata – potwierdza, że w świetle potocznej interpretacji i oceny „obraz pojęcia prawdy, który wyłania się z analizy języka, jest odmienny od ujęć filozoficznych” [Grzegorzczkowska, 10].

BIBLIOGRAFIA

- Adalberg, Samuel. Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich. Warszawa: Druk Emila Skińskiego, 1889-1894.
- Bogusławski, Andrzej. „Wiedza, fałsz, prawda: słowo o ich relacji wzajemnej”. Przegląd Humanistyczny 1 (2007): 1-7.
- Brzozowski-Birch, Tadeusz Jan. Polskie przysłowia i powiedzenia oraz ich odpowiedniki angielskie: Droga do zrozumienia tej samej myśli wyrażonej w dwu odmiennych językach. Melbourne: Halrod Press, 1987.
- Dźwigoł, Renata. „Potoczne rozumienie pojęcia „prawda” – analiza polskich przysłów”. Oblicza prawdy w filozofii, kulturze, języku. Eds. Aleksander Kiklewicz, and Elżbieta Starzyńska-Kościuszko. Olsztyn: Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2014. 235-247.

¹⁰ Przykłady języka rosyjskiego wskazują, że paremie z leksemem *истина* są niemalże nieobecne. Mianowicie „Будучи категорией жизни, правда распределена между множеством ее сфер [...] Истина же у всех одна” [Арутюнова, 26], *истина* – „это представление о мире, соответствующее действительности, а абсолютная *истина* соответствует всеобъемлющему представлению о мире, которое доступно только Богу”, toteż „она не может относиться к конкретному человеку”, natomiast „*правда* близко связана с человеческой жизнью” [Шмелев, 189-192; por. też: Wierzbicka, 39-40].

- Grzegorzczukowa, Renata. „Oblicza prawdy (rozumienie prawdy w perspektywie semantycznej)”. *Przegląd Humanistyczny* 1 (2007): 9-13.
- Kleszczowa, Krystyna. „O prawdzie w dawnej polszczyźnie”. *Słowa-kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*. Eds. I. Burkacka, R. Pawelec, and D. Zdunkiewicz-Jedynak. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2010. 387-396.
- Kolberg, Oskar. *Przysłowia*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Państwowe Wydawnictwa Muzyczne, 1977.
- Kowalczyk, Stanisław. *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1980.
- Misiuna Krystyna. *Pojęcie prawdy w języku naturalnym*. Warszawa: Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 2003.
- Krzyżanowski, Julian ed. *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*. Vol. I-III. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969-1972.
- Puzynina, Jadwiga. „Co język mówi o prawdzie?”. *Words are Physicians for an Ailing Mind*. Eds. Maciej Grochowski, and D. Weiss. München: Verlag Otto Sagner, 1991. 339-347.
- Lukszyn, Jurij ed. *Rosyjsko-polski słownik paremiologiczny*. Warszawa: Instytut Rusycystyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2001.
- Termińska, Kamilla. „Dwudziestowieczne koncepcje prawdy”. *Bohemistyka* 2 (2002): 81-98.
- Wierzbicka, Anna. *Język – umysł – kultura*. Ed. Jerzy Bartmiński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999.
- *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2007.
- Wysoczyński, Włodzimierz. „Aspekty prawdy w języku (na materiale leksyki i frazeologii języka polskiego i słowackiego)”. *Oblicza prawdy w filozofii, kulturze, języku*. Eds. Aleksander Kiklewicz, and Elżbieta Starzyńska-Kościuszko. Olsztyn: Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2014. 213-234.
- Аникин, Владимир П. *Русские пословицы и поговорки*. Москва: «Художественная литература», 1988. [Anikin, Vladimir P. *Russkiye poslovitsy i pogovorki*. Moskva: «Khudozhestvennaya literatura», 1988].
- Арутюнова, Нина Д. „Истина: фон и коннотации”. *Логический анализ языка*. Ed. Н. Д. Арутюнова. Москва: «Наука», 1991. 21-30. [Arutyunova, Nina D. „Istina: fon i konnotatsii”. *Logicheskyy analizyazyka*. Ed. N. D. Arutyunova. Moskva: «Nauka», 1991. 21-30].
- Высочаньски, Владзимеж. „Паремиологическая картина осуществления правды, неполной правды, отсутствия правды и неправды”. *Язык. Культура. Социум: реалии, категории и механизмы взаимодействия*. Ed. Н.Н. Семенов. Старый Оскол: Издательство «Роса». Старооскольский филиал НИУ «БелГУ», 2014. 52-62. [Vysochan'ski, Vladzimezh. „Paremiologicheskaya kartina osushchestvleniya pravdy, nepolnoy pravdy, ot-sut'stviya pravdy i nepravdy”. *Yazyk. Kul'tura. Sotsium: realii, kategorii i mekhanizmy vzaimodeystviya*. Ed. N.N. Semenenko. Staryy Oskol: Izdatel'stvo«Rosa». Starooskol'skiy filial NIU «Belgu», 2014. 52-62].
- Мокиенко, Валерий М., and Т. Г. Никитина. *Большой словарь русских поговорок*. Москва: ЗАО «ОЛМА Медия Групп», 2007. [Mokiyenko, Valeriy M., and T. G. Nikitina. *Bol'shoy slovar'russkikh pogovorok*. Moskva: ZAO «OLMA Mediya Grupp», 2007].

- Даль, Владимир ed. Пословицы русского народа. Vol. I-II. Москва: «Художественная литература», 1984. [Dal', Vladimired. Poslovitsy russkogo naroda. Vol. I-II. Moskva: «Khudozhestvennaya literatura», 1984].
- Семенов, Наталия Н. „Отражение ценности "правда" в паремической картине мира”. Проблемы семантики и функционирования языковых единиц разных уровней. Vol. 6. Иваново, 2010. 169-173. [Semenenko, Nataliya N. „Otrazheniye tsennosti "pravda" vparemicheskoy kartine mira”. Problemy semantiki i funktsionirovaniya yazykovykh yedinitits raznykh urovney. Vol. 6. Ivanovo, 2010. 169-173].
- Соболев, Анатолий И. Народные пословицы и поговорки. Москва: Издательство «Московский рабочий», 1961. [Sobolev, Anatoliy I. Narodnyye poslovitsy i pogovorki. Moskva: Izdatel'stvo «Moskovskiy rabochiy», 1961].
- Харитонов, Владислав И. „Концепт “правда” и лексема правда в паремии”. Исследования по лингвофольклористике. Vol. 2. Слово в фольклорном тексте. Курск: Кур. гос. пед. ун-т., 1997. 25-32. [Kharitonov, Vladislav I. „Kontsept “pravda” i leksema pravda v paremii”. Issledovaniya po lingvofol'kloristike. Vol. 2. Slovo v fol'klornom tekste. Kursk: Kur. gos. ped. un-t., 1997. 25-32].
- Шмелев, Алексей Д. Русская языковая модель мира: материалы к словарю. Москва: Издательство «Языки Славянской Культуры», 2002. [Shmelev, Aleksey D. Russkaya yazykovaya model' mira: materialy k slovaryu. Moskva: Izdatel'stvo «Yazyki Slavянской Культуры», 2002].
- Ямшанова, Виктория А. „Русская пословица с ключевым словом правда как продукт речемыслительной деятельности”. Текст и дискурс: Текст как продукт и стимул речемыслительной деятельности. Языковая картина мира. Ed. А. Ю. Попов. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского гос. ун-та экономики и финансов, 2005. 55-70. [Yamshanova, Viktoriya A. „Russkaya poslovitsa s klyuchevym slovom pravda kak produkt rechemyslitel'noy deyatel'nosti”. Tekst i diskurs: Tekst kak produkt i stimul rechemyslitel'noy deyatel'nosti. Yazykovaya kartina mira. Ed. A. Yu. Popov. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo gos. un-ta ekonomiki i finansov, 2005. 55-70..

KATEGORIA PRAWDY. PERSPEKTYWA PAREMICZNA

Streszczenie

Celem rozważań jest ukazanie kategorii PRAWDY z perspektywy paremicznej. Przedstawiane dociekania, oparte na materiale języka polskiego i języka rosyjskiego sprowadzają się do unaocznienia zakresowości PRAWDY w głównych jej wymiarach: Prawda. Istnienie. Własności; Prawda a inne wartości, antywartości i pojęcia. Analiza pozwala na ogólniejsze uchwycenie tej kategorii oraz odzwierciedla aspekty specyficznojęzykowe.

Słowa kluczowe: prawda; wartości; paremiologia; paremie polskie; paremie rosyjskie.

THE CATEGORY OF TRUTH. A PAREMICAL PERSPECTIVE

S u m m a r y

The aim of the considerations is to show the category of TRUTH from a paremical perspective. The presented inquiries based on the material of the Polish language and the Russian language boil down to visualizing the scope of TRUTH in its main dimensions: Truth. Existence, properties; Truth and other values, counter-values and concepts. The study renders a thorough analysis of the category with its specific linguistic aspects.

Key words: truth; values; paremiology; Polish paremias; Russian paremias.